DOI: 10.5961/jhes.2016.171

Yönetim Bilişim Sistemleri Öğrencilerinin Beceriler ve Yetkinlikler Algıları - Bilgi Toplumuna Doğru

Management Information Systems Students' Perception of Skills and Competencies - Towards Knowledge Based Community

Alev ELÇİ

ÖZ

Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri kullanımının iş çevresinin resmi sınırlarından, e-devlet ve e-ticaret oluşumları başta olmak üzere, günlük özel yaşantımıza yoğun olarak girmesi ile birlikte Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS)'nin önemi yadsınamaz duruma gelmiştir. Önceleri bir ders olarak okutulan YBS artık üniversitelerde başlı başına disiplinler arası bir akademik program olarak açılmaya başlanmıştır. Akademi ve meslek kuruluşlarının belirlediği YBS eğitim standartları ile kazandırılması gereken beceriler ve yetkinlikler önerilerinin yanı sıra öğrencilerin kendi algıları da önemlidir. Bu çalışmanın amacı; bilgi toplumuna doğru hızlı gelişim sürecinde YBS bölümlerinde okuyan öğrencilerin eğitim, meslek ve kişisel yaşamlarında önemli algıladıkları beceriler ve yetkinlikleri araştırmaktır. Araştırmanın örneklemi sosyal medyada bulunan YBS gruplarına üye olan öğrencilerdir. Çevrimiçi uygulanan bir sormaca ile toplanan nicel veriler analiz edilmiştir. Sonuçta, öğrencilerin öncelikle bilişim teknik becerileri ve yetkinlikleri çok önemli olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. İkincil düzeyde ise; küresel çalışma, çoklu kültür, sosyal sorumluluk, sivil farkındalık, fırsat eşitliği, cinsiyet ve çevre duyarlılığı gibi bilgi toplumuna geçiş için gereken ilgi alanları gelmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yönetim bilişim sistemleri, Yönetim bilişim sistemleri müfredatı, Yönetim bilişim sistemleri becerileri, Yönetim bilişim sistemleri yetkinlikleri, Bilgi toplumu

ABSTRACT

The increasing usage of Information and Communication Technologies in official borders of our business lives, starting from e-government and e-commerce applications, spreading towards our daily personal lives has made it difficult to ignore the importance of Management Information Systems (MIS). MIS, initially taught as a course in different disciplines, has now started to develop as a standalone interdisciplinary academic program in higher education. Besides curriculum standards suggestions and necessary skills and competencies for MIS education identified by academic and professional organizations, students' perceptions in these topics are also important. Thus while developing towards knowledge based community, the aim of this research is to identify MIS students' perceptions of essential skills and competencies in their educational, proffesional and personal lives. The sample group of this study are the students that are a member of social media MIS groups. The gathered quantitative data has been analyzed by an online survey. As a result, it has been evident that students find that information technical skills and competencies are crucial. The skills required for transition to knowledge based community; global working, multicultural, social responsibility, civic awareness, equal opportunity, gender and environmental awareness comes later.

Keywords: Management information systems, Management information systems curriculum, Management information systems skills, Management information systems competence, Knowledge based community

Alev ELÇİ (✉)
Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, Aksaray, Türkiye
Aksaray University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Management Information Systems, Aksaray, Turkey
dr.alevelci@gmail.com

Geliş Tarihi/*Received* : 17.08.2015
Kabul Tarihi/*Accepted* : 10.10.2016

GİRİŞ

"Management Information Systems (MIS)", "Information Systems (IS)", "Computer Information Systems (CIS)" gibi değişik adlarla anılan Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS), iş dünyasında karar verme mekanizmasına bilgi akışını sağlayan destek bilişim teknolojilerini kullanan bilgisayar ve beşeri sistemlerdir (Gümüştekin, 2004). "Yönetim Bilişim Sistemleri (YBS) eklektik bir yapıya sahip olup, pek çok diğer disiplinlerin kesişme noktasında varlığını gösteren yeni bir disiplinler arası inceleme alanıdır." (Bensghir, 2002: 79). YBS eğitimi bilgisayar bilimleri, bilişim ya da bilgisayar mühendisliğinden farklı olarak üniversitelerin idari ilimler ve uygulamalı bilimler fakültelerinde yapılmaktadır (Hwang, Whinston & Savenye, 1992). Fakültelerin yanı sıra yüksekokullar altında farklı programlarda açılmaktadır. Uygulamaya dayalı bir bilim dalı olmasından dolayı, YBS'nin paydaşları akademik kadro ve öğrencilerle sınırlı olmayıp iş dünyasını da kapsamaktadır. Özellikle teoriyi pratiğe aktarma amacıyla yapılan staj ve mezuniyet sonrası iş ortamına uyum sürecinin kısa olması, tüm paydaşların katkılarını gerektirmektedir.

Değişik adlarla anılan bilişim sistemleri programlarının %41'i YBS adı altında toplanmaktadır (Topi et al., 2010). Üniversitelerde YBS bölümleri günümüzde hızla yaygınlaşmaktadır ve meslek yaşamında da akademik eğitimi destekleyen çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. YBS disiplininin Türkiye'deki mevcut durumuna ilişkin olarak yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Bensghir (2002)'e, diğer bir önemli çalışma da Yarlıkaş (2015)'a aittir. YBS disiplininin gelişimini inceleyen her iki çalışmanın ortak paydasını YBS eğitim programları ve bu programların akademik ürünleri oluşturmaktadır. Bu çalışmalarda da söz edildiği gibi 1960'lardan itibaren YBS programlarının önemi her geçen gün artmaktadır.

Ayrıca bu disipline destek amacı ile son yıllarda bazı kurum ya da kuruluşlar konferans, sempozyum, seminer ve eğitimler ile öğrencilerin teknolojik uygulamaları ivedilikle tanımaları ve hatta kullanmaları için etkinlikler düzenlemektedir. Akademik ve meslek kuruluşlarının ve ilişkili literatürün YBS eğitimi standartları önerileri, gerekli becerileri ve yetkinlikleri belirlemektedir. Bu gelişmeler dikkate alındığında disiplinler arası YBS eğitiminin önemi ve öğrencilerin hangi beceriler ve yetkinliklerle donanması gerekliliği daha da önem kazanmaktadır. Türkiye'de yukarıda sözü edilen YBS disiplininin dünü ve bugünü ile ilgili önemli çalışmalar olmasına karşın, gelecekte bilgi toplumu bireyleri olmak için öğrencilere gerekli becerileri ve yetkinlikleri belirlemeye yönelik çalışmalara rastlanamamıştır. Bu çalışma ile literatüre bu konuda katkı sağlanacaktır.

Amacımız, YBS eğitiminde edinilmesi gereken beceriler ve yetkinliklerin belirlenmesi için öğrencilerin kendi önem algılarını araştırmaktır. Böylece, YBS bölümleri programlarını tasarlarken ya da değişiklik yaparken ve öğretim elemanları derslerini planlarken, öğrencilerin beklentilerini karşılamak adına bu çalışmanın sonuçları kullanılabilecektir.

Yönetim Bilişim Sistemleri Becerileri ve Yetkinlikleri

Bologna sürecinde Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi'ne ("EQF-LLL") göre yaşam boyu öğrenme için öğrencinin ölçülebilir yeterlilikleri bilgi ("knowledge"), beceri ("skills") ve yetkinlik ("competence") olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Akçamete, 2010). Bu üç boyuttan YBS eğitimi ile öğrencilere kazandırılması arzulanan beceriler ve yetkinlikler ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak, uygulamada beklenen sonuçlara ilişkin teorik ve pratik örtüşme gerçekleşmeyebilmektedir. Noll ve Wilkins (2002)'in Maglitta (1996)'dan yaptıkları alıntıda dört ana başlıkta topladığı, iş dünyasında gerekli olan teknik, iş, sanayi ve sosyal becerilerin bilişim teknolojileri (BT) eğitiminde yetersizliğinden söz etmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Noll ve Wilkins çalışmalarında BT meslek grubunun geliştirmeleri gereken mesleki yeteneklerini hem teknik hem de sosyal beceriler ("soft skills") ile desteklemeleri gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Takım çalışması, işbirliği, sunum yapma ve yazma becerileri sosyal yeteneklerin içeriğini oluşturmaktadır. Topi ve ark. (2010)'nın çalışmalarında program çıktısı beklentileri dikkatlice değerlendirilmiş ve öncelikle yüksek seviyeli bilgi sistemleri yetenekleri üç bilgi ve beceri sınıflandırılmasına dönüştürülmüştür: Belli başlı BT'ye özgü bilgi ve beceriler, temel bilgi ve beceriler ve ilgi alanı temeli. Burada BT'ye özgü bilgi ve beceriler şu şekilde açıklanmıştır; örgütsel gelişimi belirleyecek ve tasarlayacak BT stratejileri, değiş tokuş (karşı bedel) çözümlemesi, BT çözümlerini tasarlama/uygulama ve süregelen BT işlemlerinin yönetimidir. Temel bilgi ve beceriler ise liderlik ve işbirliği, iletişim, fikir alışverişi, yaratıcı ve etik çözümlemeyi içeren analitik ve kritik düşünme ve matematiksel temellerdir. Üçüncü kategori olan ilgi alanı temelinde ise ilgi alanının genel modelleri, ilgi alanında uzmanlaşma, ilgi alanına ilişkin başarı değerlendirmesidir.

Yaratıcı ve yenilikçi bakış açısına sahip olma, girişimci beceriler kazanma, proje geliştirme ve uygulama, teknolojik gelişmeleri takip etme gibi konular öğrencilerin aldığı YBS eğitiminin en önemli öğrenme çıktılarını oluşturmaktadır. Kişisel, kurumsal, ulusal ve uluslararası alanda tehdit oluşturan bilgi güvenliği sorunu da gün geçtikçe önem kazanmakta ve bu risklere karşı korunma stratejileri geliştirilmektedir. Bilgi güvenliği de YBS eğitimi ile öğrencilere kazandırılması gereken önemli beceriler arasında yer almaktadır.

Brooks (2013), "Aruba Networks" çalışması sonuçlarından hareketle gelecek yıllarda BT meslek mensupları için teknik becerilerden daha çok iletişim becerisinin ön plana çıkacağını varsaymaktadır. Bu varsayım, hem sanal hem de yüz-yüze ağ kurma ("networking") becerileri kazanma konusunda da geçerlidir.

Yönetim Bilişim Sistemleri Eğitimi

YBS eğitimi için hazırlanan programların paydaşların beklentilerini karşılama yeterliliğine sahip olması gerekir. Bu bağlamda "Association for Computing Machinery (ACM)", "Association for Information Systems (AIS)" ve "Association of Information Technology Professionals (AITP)" gibi profesyonel kurumlarca hazırlananların yanı sıra başka YBS eğitim programı standardı önerileri, becerileri ve yetkinlikleri de bulunmaktadır. Bu literatür akademik görüşlerin yanı sıra YBS uygulaması yapan kurumların görüşlerini de içermektedir. ACM ve AIS ortak çalışması ile hazırlanan IS 2010 raporunda bilişim sistemleri lisans

derecesi için model program yer almaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar, 1970'li yıllara dayanmakla beraber son on yılda büyük değişim kaydetmiştir. Bilişim sistemleri gelişim sürecinin küreselleşmesi, web teknolojilerinin hızlı gelişimi, yeni mimari paradigmaların ortaya çıkması, kapsamlı Kurumsal Kaynak Yönetimi (KKY), "Enterprise Resource Planning (ERP)" sistemlerinin kullanılması ve mobil bilişim teknolojilerinin ortaya çıkması gibi nedenlerle teknoloji ve endüstri uygulamalarında çok önemli değişimler meydana gelmiştir (Topi et al., 2010: vii). YBS programının uygulanması sonucunda öğrencilerin birtakım bilgi ve beceriler kazanmaları hedeflenmelidir. Bu bağlamda "eğitim programlarının dar kapsamlı becerilerden, üretken ve geniş kapsamlı becerilere doğru yönlendirilmesi gerekmektedir" (Balay, 2004: 70). Teknolojik gelişmeler öğretim paradigmasında köklü değişimlere neden olmuş ve geleneksel öğretimden web temelli öğretime doğru önemli bir geçiş yaşanmıştır. Geleneksel öğretimde tek yönlü bilgi aktarma, ders notları, standart program ve ders içerik, kâğıda dayalı ödevler, tartışma grupları ve takım çalışması, kitaplara dayalı araştırma söz konusudur. Buna karşın web tabanlı öğretimde etkileşimli dersler, sanal ortamda sayısal notlar, çevrimiçi esnek program ve içerik, sanal tartışma grupları, sosyal medya, internet tabanlı araştırmaya dayalı olarak yürütülmektedir. Bu durum, Piccoli ve ark. (2001)'nın araştırmalarında vurguladıkları, temel bilgi teknolojileri becerileri eğitimi için web tabanlı sanal öğrenme ortamlarının etkin olarak kullanılmasına odaklanmaları ile örtüşmektedir.

Dünyada yaşanan hızlı değişim, YBS programlarının yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak bu hızlı değişim ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Hwang, Whinston ve Savenye (1992: 120) tarafından Amerika ve Çin'deki YBS eğitiminin karşılaştırılmasına yönelik çalışma bu farklılığa bir örnek oluşturmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre, Çin'deki programın geliştirilmesi yönünde önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilerden birisi, endüstri sektörü ile ilişkilerin geliştirilmesi yönünde olmuştur. 2002 yılında ACM, AIS ve AITP tarafından bilişim sistemleri model programının hazırlanma nedeni; internet kullanım oranlarında büyük patlama yaşanması, üniversiteye giren öğrencilerin bilgisayar okuryazarlığı ve bilişim sistemleri denklik çalışmalarına uyum sağlama olarak belirtilmiştir (Gorgone et al., 2003: 9). IS 2015 model programı bilişim sistemleri lisans derecesi mesleki gelişimi kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. IS 2010 (Topi et al., 2010) programının içine bütünleştirilmesi gereken özellikler dört ana alan etrafında toplanmıştır. Bunların birincisi meslek mensupları, işletme, sağlık, devlet ve kâr amacı gütmeyen kurumlar gibi değişik alanlardan gelmektedir. İkincisi, rekabetin çok olduğu küresel bir çalışma alanında başarılı olmak için analitik ve kritik düşünme yetenekleri olmalıdır. Üçüncü olarak, kuvvetli bir etik anlayış ile kişiler arası ilişkiler ve takım oluşturma becerisine sahip olmak gerekmektedir. Dördüncü olarak ise yönetim gücünü artırmak için bilgi teknolojisi çözümlerini tasarlama ve uygulama anılmaktadır. Meslek yaşamında önemli bu dört özellik için öğrencilerin sahip olması gereken gerekli beceriler de IS 2010'da belirlenmiştir. Beceriler teknik ("hard skills") ve sosyal ("soft skills") olarak ikiye ayrılmaktadır. Barakat, Yaghi ve Hamdan (2011) teknik becerileri teknolojik bilgi, alan bilgisi ve tecrübe; sosyal becerileri beşeri ilişkilere dayalı kişilik, tutum ve davranış olarak özetlemektedir. Bir başka anlatım ile önerilen model program, iş pazarının gereksinimlerini de yansıtmaktadır (Rosenthal, Dhariwal, & Whitehouse, 2013). Türkiye'de YBS disiplininin, 2000'li yıllara nazaran, hem yerel hem de küresel boyuta taşınması yolunda çok önemli bir değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Bu gelişmede yönetim bilişim sistemlerinin bir karar destek aracı olarak kullanılması etkili olmaktadır (Yarlıkaş, 2015: 145).

Bu çalışmada irdelenen problem, YBS öğrencilerinin aşağıda belirtilen bağlamlarda beceriler ve yetkinlikler kazanılması için algıladıkları önem derecesini belirlemektir:

1. Üniversitede lisans programlarında,
2. Meslek yaşamında,
3. Bireysel düzeyde.

YÖNTEM

Bu araştırmanın evrenini Türkiye'deki YBS öğrencileri ve mezunları oluşturmaktadır. Uygun örnekleme seçiminde tesadüfî yöntem uygulanmış olup, Facebook ve diğer sosyal medyada YBS gruplarına üye olanlar öğrenciler örneklem kapsamına alınmıştır. Araştırmada veri ve bilgilerin toplanmasında Internet aracılığı ile sormaca tekniği kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerdeki değişkenler ABD Teksas Yüksek Öğrenim Koordinasyon Komisyonunun YBS eğitiminde genel yetkinlikler ile ilgili görüşlerin saptandığı sorgulama "University Management Information Systems Student Survey" (2015) çalışmasından uyarlanmıştır. Araştırmacı tarafından Türkçe'ye tercüme edilen ölçek; biri Türkçe alan eğitimi bölümünden İngilizce bilen, diğeri konu alanı uzmanı olan iki öğretim üyesi tarafından incelenmiştir. Dilin uygun kullanımı anlaşılırlık, açıklık ve akıcılık kıstasları açısından değerlendirilmiştir. Gelen öneriler doğrultusunda ölçme aracındaki maddelerde bazı kelimeler ve cümle yapıları değiştirilmiştir ve böylece kapsam geçerliği sağlanmıştır. Bu adımdan sonra YBS bölümünden rastgele örnekleme yoluyla seçilen on beş öğrenciye ölçek bağlantı adresini yollayarak pilot uygulama yaptırılmıştır. Birinci ve ikinci sorularda yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa ($\alpha = 0.965$) ve ($\alpha = 0.956$) olarak bulunmuştur. Öğrencilerden soruların anlaşılabilir olduğuna dair geri dönütler alındıktan sonra ölçeğe son hali verilmiştir.

Altı sorudan oluşan bu ölçek "SurveyMonkey" yazılımı ile çevrimiçi olarak hazırlanmıştır. İlk üç soru demografik bilgileri içermektedir. Sonraki iki soru katılımcıların yükseköğretim ve meslek yaşamında kullanılacak 34 beceri ve yetkinliğin önem algılarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Sormacayı cevaplayanların algıları "(1) önemsiz, (2) az önemli, (3) orta derece önemli, (4) önemli ve (5) çok önemli" şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir. Ayrıca bu seçeneklere ek olarak "fikrim yok" seçeneği de eklenmiştir. Son soruda katılımcı tüm 34 beceri ve yetkinlikten kendince en önemli beş tanesini seçecektir. Araştırmanın uygulama kısmında veriler "SurveyMonkey" ile toplanmıştır. Daha sonra tanımlayıcı istatistikî analizler SPSS ile yapılmıştır. Birinci ve ikinci sorunun her maddesi için önem derecesi sıklık yüzdeleri, ortanca, en büyük, en küçük değerle-

ri; üçüncü soruda bireysel önem seçimleri için sıklık yüzdeleri bulunmuştur.

Bu bağlamda YBS bölümünde öğrenim gören öğrencilere aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Üniversite veya yüksekokulunuzda YBS lisans eğitiminde gerekli olan YBS beceri ve yetkinlik düzeylerini geliştirmeye verilen önem seviyesini belirtiniz.
2. İş yaşamında gerekli olan YBS beceri ve yetkinlik düzeylerini geliştirmeye verilen önem seviyesini belirtiniz.
3. Sizin için en önemli beş YBS beceri ve yetkinlik düzeyini belirtiniz.

Ölçeğin yapılan güvenilirlik analizi sonucunda birinci sorudaki 34 madde için Cronbach alfa (α = 0.981), ikinci sorudaki 34 madde için Cronbach alfa (α = 0.979) bulunmuştur. Cronbach alfa değeri 0.90'ın üzerinde olduğu zaman ölçüm güvenirliği mükemmel olarak nitelendirilmektedir.

"SurveyMonkey" sormacasının demografik sorularına yanıt vermiş toplam 192 YBS bölümü öğrencisi olup, anket sorularının tümüne yanıt veren 108 öğrenci bulunmaktadır. Bu sayı sormacaya başlayan öğrencilerin yalnızca %56.25'inin sormacayı bitirdiğini göstermektedir. Bu nedenle örneklem 108 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin hepsi dört yıllık üniversite eğitimi gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %38'i bölümlerinin İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde olduğunu buna karşılık %62'si diğer fakültelerde olduğunu belirtmiştir.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırma sorularının yanıtlarını bulmak için analizler yapılmış ve sonuçları aşağıda tartışılmıştır. Bulguların ortalama algı değerleri dağılım yüzdeleri ve ortanca değerleri Tablo 1 üniversite ve yüksekokul lisans programları ve Tablo 2 de meslek yaşamı için listelenmiştir. Öğrencilerin algılamasına göre hem yükseköğretim programlarında ve hem meslek yaşamında "en önemli" YBS becerisi ve yeterliği olarak Bilgi ve İletişim Teknolojilerini kullanmak seçilmiştir. Kişisel ve meslek yaşamında teknoloji kullanımının bilgi paylaşımından çok daha özel anlamlar kazanması, ekonomiden ticarete kadar her alanda bilgi ve teknoloji kullanımının yaygınlaşması bu beceriye sahip olmanın neden önemli olduğunun gerekçesini oluşturabilir. Her iki listenin "en önemli" on becerisinden dokuz tanesinin aynı olması da bu durumu onaylamaktadır. "Çok önemli" bulunan (ortanca değeri 5 olan) bu ortak beceriler şunlardır: bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, bilgi güvenliği, araştırma yapma, bilgi araştırma, işleme ve çözümleme, soyut düşünme, çözümleme (analiz) ve bireşim (sentez), proje tasarımı ve yönetimi, yenilikçi fikirler üretme kapasitesi (yaratıcılık), verilen görevlerde ve sorumluluklarda kararlı ve azimli olma ve problemleri belirleme, sorgulama ve çözmedir.

Lisans programında "çok önemli" olarak algılanan sosyal iletişim ağı kurma ise meslek yaşamında öğrenciler tarafından aynı derece önemle değerlendirilmemiştir. Bu değerlendirmede öğrencilerin sosyal medyayı resmi olmayan bir iletişim aracı olarak görmeleri etkili olabilir. Sosyal ağ kullanımının iş yaşamındaki stratejik bir öneme sahip olduğunu bilmemeleri de bu konudaki algılarını sınırlayan bir faktör olabilir. Meslek yaşamında "çok önemli" olarak algılanan diğer beceriler: Zaman planlaması ve yönetimi, sözlü ve yazılı iletişim, yeni durumlara uyum sağlama ve uyumlu davranma, yapılan işin kalitesini değerlendirme ve koruma, kişilerarası iletişim ve etkileşim; özeleştiri yapabilme; uluslararası bağlamda çalışma ve öğrenilen bilgiyi uygulayabilme olmuştur. Son dönemlerde değişik coğrafyalarda yapılan bazı çalışmalara göre takım çalışması, sunum yapma, proje yönetimi, kişilerarası ilişkiler, iyi iletişim, işbirliği, liderlik becerileri ve güvenilirlik çok önem kazanmaktadır (Barakat, Yaghi, & Hamdan, 2011; Brooks (2013); Noll & Wilkins, 2002; Topi et al., 2010).

Her iki listede de ortanca değerleri "önemli" olan aynı 16 beceri ve yetkinlik vardır. Bunlar şunlardır: başkalarına yapıcı geri bildirim verme, diğer kişileri güdüleme ve ortak hedefler saptama, çoklu kültüre değer verme ve saygı gösterme, eleştirileri hoş görme; alan dışı uzmanlarla iletişim, özerk çalışma, sosyal sorumluluk ve sivil farkındalık, fırsat eşitliği ve cinsiyet konularında farkındalık, etik hareket etme, çalışılan kuruma bağlılık, sorumluluk alma, ikinci bir dilde iletişim kurma, takım çalışması, grafiksel olarak iletişim kurma, alan konusu bilgisi ve meslek anlayışı, öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi ve çevrecilik konularını üstlenmedir. Öğrencilerin "önemli" olarak gördükleri bu gruptaki beceri ve yetenekler irdelendiğinde, sosyal ve etkileşim odaklı konulara önem verdikleri anlaşılmaktadır. Bir taraftan özerk çalışmanın önemli olduğunu düşünürken diğer taraftan takım çalışmasının gerekliliğini de önemsemektedirler. Etik hareket etmeyi ve çoklu kültüre saygı göstermeyi de önemli bulmaktadırlar. Genel olarak bakıldığında evrensel değerlere duyarlı oldukları görülmektedir. Topi ve ark. (2010) programda sağlam etik değerler verilmesinin gerekli ve önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Üçüncü araştırma sorusuna verilen yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 3'de görülmektedir. Bu tabloya göre öğrencilerin kendilerince "çok önemli" seçtikleri beş yeterliğin dağılımı, yükseköğretim ve meslek yaşamı dışında kendilerince önemli olarak algıladıkları yetkinlikleri ortaya çıkartmaktadır. Buna göre "çok önemli" yetkinlik diğer iki tabloda da en üstte bulunan bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaktır (%25.9). Aynı şekilde diğer tablolarda en üstte bulunan araştırma yapmak (%21.3) bireysel olarak çok önem verdikleri yetkinliklerden biridir. Proje tasarımı ve yönetimi de (%19.4) öğrencilerin önceliklerinden biridir. Bunların ardından gelen ise; öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi ve yenilikçi fikirler üretme kapasitesidir (yaratıcılık). Bireysel önem sırası YBS öğrencilerinin bilgi toplumuna gerekli geçiş için hazır olduklarını göstermektedir. Bu farkındalığa sahip oldukları için Balay (2004)'ın vurguladığı gibi üretken ve geniş kapsamlı becerilere yönlendirilebilirler.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada YBS programında öğrenim gören öğrencilerin eğitim sürecinde edinmesi gereken beceri ve yetkinlik algıları araştırılmıştır. Çalışma bulgularına göre öğrencilerin üniversite programlarında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, bilgi araştırma, işleme ve çözümleme, bilgi güvenliği ve proje

Tablo 1: Öğrencilerin Lisans Programlarında YBS Beceri ve Yetkinlik Önem Seviyesi Algıları

Öğrenciler (N=108)	%						
	Önemsiz	Az önemli	Orta derece önemli	Önemli	Çok önemli	Fikrim Yok	Ortanca (min-max)
Bilgi ve İletişim Teknolojilerini kullanma	0	1.9	5.6	23.1	63.0	6.5	5 (2-5)
Bilgi araştırma, işleme ve çözümleme	0.9	1.9	8.3	29.6	55.6	3.7	5 (1-5)
Araştırma yapma	1.9	1.9	7.4	27.8	55.6	5.6	5 (1-5)
Bilgi güvenliği	1.9	0.9	11.1	28.7	52.8	4.6	5 (1-5)
Proje tasarımı ve yönetimi	1.9	1.9	8.3	26.9	53.7	7.4	5 (1-5)
Yenilikçi fikirler üretme kapasitesi (yaratıcılık)	0.9	2.8	6.5	36.1	50.0	3.7	5 (1-5)
Verilen görevlerde ve sorumluluklarda kararlı ve azimli olma	0.9	1.9	9.3	30.6	50.0	7.4	5 (1-5)
Problemleri belirleme, sorgulama ve çözme	1.9	0.9	6.5	31.5	51.9	7.4	5 (1-5)
Sosyal iletişim ağı kurma	0.9	3.7	10.2	29.6	50.9	4.6	5 (1-5)
Soyut düşünme, çözümleme (analiz) ve bireşim (sentez)	3.7	3.7	9.3	29.6	49.1	4.6	5 (1-5)
Öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi	1.9	3.7	3.7	30.6	53.7	6.5	4 (1-5)
Sözlü ve yazılı iletişim	0.9	4.6	17.6	30.6	41.7	4.6	4 (1-5)
Yapılan işin kalitesini değerlendirme ve koruma	0.9	3.7	12.0	36.1	41.7	5.6	4 (1-5)
Zaman planlaması ve yönetimi	2.8	2.8	11.1	33.3	44.4	5.6	4 (1-5)
Alan konusu bilgisi ve meslek anlayışı	1.9	2.8	9.3	35.2	43.5	7.5	4 (1-5)
Yeni durumlara uyum sağlama ve uyumlu davranma	0.9	2.8	14.8	34.3	40.7	6.5	4 (1-5)
Kişilerarası iletişim ve etkileşim	0.9	5.6	13.0	30.6	44.4	5.6	4 (1-5)
Özeleştiri yapabilme	2.8	0.9	14.8	36.1	40.7	4.6	4 (1-5)
Grafiksel olarak iletişim kurma; grafik, çizim, plan ve taslakları anlama	3.7	2.8	17.6	25.9	45.4	4.6	4 (1-5)
Takım çalışması	2.8	4.6	12.0	38.9	35.2	6.5	4 (1-5)
Öğrenilen bilgiyi uygulayabilme	0.9	0.9	11.1	24.1	55.6	7.4	4 (1-5)
İkinci bir dilde iletişim kurma	2.8	10.2	12.0	20.4	49.1	5.6	4 (1-5)
Çalışılan kuruma bağlılık, sorumluluk alma	0.9	2.8	19.4	34.3	36.1	6.5	4 (1-5)
Etik hareket etme	3.7	5.6	14.8	36.1	30.6	9.3	4 (1-5)
Başkalarına yapıcı geri bildirim verme	2.8	5.6	17.6	38.9	28.7	6.5	4 (1-5)
Uluslararası bağlamda çalışma	1.9	11.1	13.0	28.7	40.7	4.6	4 (1-5)
Diğer kişileri güdüleme ve ortak hedefler saptama	2.8	7.4	18.5	38.0	28.7	4.6	4 (1-5)
Çoklu kültüre değer verme ve saygı gösterme	4.6	6.5	16.7	25.0	39.8	7.4	4 (1-5)
Eleştirileri hoş görme	2.8	3.7	25.9	34.3	28.7	4.6	4 (1-5)
Sosyal sorumluluk ve sivil farkındalık	2.8	5.6	25.9	30.6	28.7	6.5	4 (1-5)
Alan dışı uzmanlarla iletişim	4.6	8.3	25.0	27.8	25.0	9.3	4 (1-5)
Özerk çalışma	1.9	9.3	21.3	32.4	24.1	11.1	4 (1-5)
Fırsat eşitliği ve cinsiyet konularında farkındalık	8.3	13.9	15.7	18.5	34.3	9.3	4 (1-5)
Çevrecilik konularını üstlenme	8.3	11.1	30.6	21.3	19.4	9.3	4 (1-5)

Tablo 2: Öğrencilerin İş Yaşamında YBS Beceri ve Yetkinlik Önem Seviyesi Algıları

Öğrenciler (N=108)	%						
	Önemsiz	Az önemli	Orta derece önemli	Önemli	Çok önemli	Fikrim Yok	Ortanca (min-max)
Bilgi ve İletişim Teknolojilerini kullanma	0	0.9	1.9	14.8	30.6	51.9	5 (2-5)
Bilgi araştırma, işleme ve çözümleme	0.9	0.9	4.6	14.8	25.0	53.7	5 (1-5)
Araştırma yapma	1.9	1.9	1.9	11.1	29.6	53.7	5 (1-5)
Bilgi güvenliği	1.9	1.9	2.8	13.0	27.8	52.8	5 (1-5)
Proje tasarımı ve yönetimi	0.9	0.9	3.7	14.8	28.7	50.9	5 (1-5)
Yenilikçi fikirler üretme kapasitesi (yaratıcılık)	1.9	0	1.9	16.7	25.9	53.7	5 (1-5)
Verilen görevlerde ve sorumluluklarda kararlı ve azimli olma	0.9	0	2.8	14.8	26.9	54.6	5 (1-5)
Problemleri belirleme, sorgulama ve çözme	0.9	1.9	1.9	14.8	26.9	53.7	5 (1-5)
Soyut düşünme, çözümleme (analiz) ve bireşim (sentez)	1.9	0.9	3.7	14.8	23.1	55.6	5 (1-5)
Sözlü ve yazılı iletişim	0.9	0.9	7.4	12.0	24.1	54.6	5 (1-5)
Yapılan işin kalitesini değerlendirme ve koruma	0.9	1.9	2.8	15.7	25.9	52.8	5 (1-5)
Zaman planlaması ve yönetimi	0.9	0	0	17.6	25.9	55.6	5 (1-5)
Yeni durumlara uyum sağlama ve uyumlu davranma	0.9	0	7.4	13.9	24.1	52.8	5 (1-5)
Kişilerarası iletişim ve etkileşim	0.9	0.9	3.7	13.9	25.0	55.6	5 (1-5)
Özeleştiri yapabilme	1.9	0	5.6	13.9	24.1	54.6	5 (1-5)
Öğrenilen bilgiyi uygulayabilme	1.9	0	2.8	15.7	24.1	55.6	5 (1-5)
Uluslararası bağlamda çalışma	0.9	1.9	3.7	13.9	24.1	55.6	5 (1-5)
Sosyal iletişim ağı kurma	1.9	0.9	6.5	13.9	23.1	53.7	4.5 (1-5)
Öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi	1.9	1.9	0.9	16.7	25.9	52.8	4 (1-5)
Alan konusu bilgisi ve meslek anlayışı	0.9	2.8	5.6	15.7	21.3	53.7	4 (1-5)
Grafiksel olarak iletişim kurma; grafik, çizim, plan ve taslakları anlama	0.9	0	6.5	18.5	19.4	54.6	4 (1-5)
Takım çalışması	0.9	0.9	4.6	18.5	21.3	53.7	4 (1-5)
İkinci bir dilde iletişim kurma	1.9	0	7.4	15.7	21.3	53.7	4 (1-5)
Çalışılan kuruma bağlılık, sorumluluk alma	0.9	1.9	3.7	18.5	21.3	53.7	4 (1-5)
Etik hareket etme	2.8	0	5.6	17.6	17.6	56.5	4 (1-5)
Başkalarına yapıcı geri bildirim verme	1.9	0.9	6.5	15.7	19.4	55.6	4 (1-5)
Diğer kişileri güdüleme ve ortak hedefler saptama	0.9	1.9	7.4	15.7	18.5	55.6	4 (1-5)
Çoklu kültüre değer verme ve saygı gösterme	2.8	2.8	4.6	18.5	17.6	53.7	4 (1-5)
Eleştirileri hoş görme	2.8	3.7	7.4	13.9	17.6	54.6	4 (1-5)
Sosyal sorumluluk ve sivil farkındalık	2.8	4.6	2.8	20.4	13.9	55.6	4 (1-5)
Alan dışı uzmanlarla iletişim	2.8	2.8	11.1	15.7	13.0	54.6	4 (1-5)
Özerk çalışma	2.8	1.9	10.2	15.7	13.9	55.6	4 (1-5)
Fırsat eşitliği ve cinsiyet konularında farkındalık	3.7	2.8	11.1	10.2	14.8	57.4	4 (1-5)
Çevrecilik konularını üstlenme	5.6	10.2	5.6	13.0	11.1	54.6	4 (1-5)

Tablo 3: Öğrenciler İçin En Önemli Beş Yetkinlik Dağılımı

Öğrenciler için en önemli yetkinlikler (N=108)	Yanıtlar	
	N	%
Bilgi ve İletişim Teknolojilerini kullanma	28	25.9
Araştırma yapma	23	21.3
Proje tasarımı ve yönetimi	21	19.4
Öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi	19	17.9
Yenilikçi fikirler üretme kapasitesi (yaratıcılık)	19	17.9
İkinci bir dilde iletişim kurma	18	16.7
Bilgi güvenliği	18	16.7
Öğrenilen bilgiyi uygulayabilme	17	15.7
Problemleri belirleme, sorgulama ve çözme	16	14.8
Bilgi araştırma, işleme ve çözümleme	15	13.9

tasarımı ve yönetimi gibi teknik becerileri ve yetkinlikleri "çok önemli" olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra soyut düşünme, araştırma, yaratıcılık ve yenilikçiliğe yönelik becerileri "çok önemli"olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Sosyal becerilerden ise görev ve sorumluluk alma ve sosyal iletişim ağları kurmayı "çok önemli" olarak algıladıkları görülmektedir. Noll ve Wilkins (2002) de günümüzde yazım, takım çalışması, sunum yapma, proje yönetimi ve kişilerarası ilişkiler gibi önemli sosyal becerilerin programlara eklenmesi gerektiğini söylemektedirler.

Öğrenciler, iş yerlerinde daha fazla sayıda beceri ve yetkinliği önemli olarak algılamışlardır. Özellikle sözlü ve yazılı iletişim, zaman planlaması ve yönetimi, yeni durumlara uyum sağlama ve uyumlu davranma, kişilerarası iletişim ve etkileşim, özeleştiri yapabilme ve uluslararası bağlamda çalışma gibi sosyal becerilerin "çok önemli" olarak algılandığı belirlenmiştir. İş yerinde gerekli sosyal becerilerin tanınması ile ilgili başka proje çalışmaları vardır (Agora Avrupa II, 2011). Bunların yanı sıra, lisans programı becerileri ve yetkinliklerine ek olarak kalite kontrol ve öğrenilen bilgiyi uygulama gibi teknik yetkinliklerin öğrenciler tarafından çok önemli olarak algılandığı belirlenmiştir. Barakat, Yaghi ve Hamdan (2011) Orta Doğu iş pazarında en önemli beş becerinin iyi iletişim, takım çalışmasına yatkınlık, işbirliği, genel kişilik ve tavırlar, liderlik becerileri ve güvenilirlik olarak özetlemişlerdir. Bu araştırmada da öğrenciler tarafından iletişim ve sosyal becerilerin "önemli" olarak algılandığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin bireysel olarak algıladıkları beceriler ve yetkinliklerden "çok önemli" beşi ele alındığında yine teknik beceriler bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma ve proje tasarımı ile yönetimi üst sıralardadır. Araştırma, yenilikçilik ve yaratıcılığa yönelik beceriler de üst sıralardadır. Burada en dikkati çeken ise öğrenme arzusu ve öğrendiklerinde güncel kalma kapasitesi yeterliğinin çok önemli olarak algılanmasıdır. Günümüzde, biz öğretim elemanlarının öğrencilerin öğrenme arzuları ile ilgili şüpheli yaklaşımımıza verilecek en güzel yanıt bu olacaktır. Bu durumda olasılıkla öğrenciler 'öğrenmenin' önemini biliyor ama uygulamıyor durumdadır.

Öğrenciler için üniversite ve meslek yaşamında "önemli" seviyede algılanan etik davranış ve takım oluşturma bulguları Topi ve ark. (2010)'nın çalışmalarında belirtilen YBS programında kuvvetli bir etik anlayışa sahip olarak takım oluşturma becerisine sahip olmak gereği ile ters düşmektedir. Bunun yanı sıra, bulgularda "önemli" bulunan, buna karşın bilgi toplumu değer yargılarında çok önemli olan küresel çalışma, çoklu kültür, sosyal sorumluluk, sivil farkındalık, fırsat eşitliği, cinsiyet ve çevrecilik konularında farkındalık dikkati çekmektedir. Bu öncelikli sahip olunması gereken beceriler ve yetkinliklerin YBS eğitim programı tasarımlarında ve ders içeriklerinde ele alınması yenilikçi bir yaklaşım için büyük bir adım olacaktır. Bu adım öğrencilerin lisans programını tamamladıktan sonra bilgi toplumunun gereksinim duyduğu 'esnek işçi' olarak yeni işgücüne katılmalarını mümkün kılacaktır (Özsağır, 2016). Böylece edindikleri beceriler ve yetkinlikler sayesinde farklı süreçlerde daha geniş kapsamlı işleri yapabilecekler ve vasıfları artarak sadece verilen işi yapmanın yanı sıra iş stratejisini geliştirmek için katkıda bulunabileceklerdir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın veri toplanması evresinde anketin çevrimiçi duyurulması ve paylaşımında katkı sağlayan YBS öğrencimiz Yeşim Balta'ya teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

Agora Avrupa II (2011). *İş yerinde gerekli sosyal beceriler (soft skills).* 2011-2013 - AGORA Europe II. Education and Culture. Lifelong Learning Programme. Retrieved from http://www.adam-europe.eu/prj/8574/prj/Trainingmodule%202%20turkish_portrait.pdf

Akçamete, G. (2010). *Türkiye'de Bologna süreci uygulamaları projesi 2009-2011 dönemi.* Retrieved from https://bologna.yok.gov.tr/files/a75c9426ba988a21943899d925d61258.ppt

Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37*(2), 61-82.

Barakat, S., Yaghi, K. & Hamdan Z. (2011). MIS students perception of most wanted MIS job market skills. *Computer and Information Science, 4*(3), 33-42.

Bensghir, T. K. (2002). Türkiye'de yönetim bilişim sistemleri disiplininin gelişimi üzerine düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi, 35*(1), 77-103.

Brooks, C. (2013). *Tech professional skills.* Retrieved from http://businessnewsdaily.com/4598-tec-professionals-communication-skills.htm

Davis, D. C. & Woodward, B. (2009). An analysis of skills required of graduates of information systems program. *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, *2*(2), 11-21.

Gorgone, J., Davis, G. B., Valacich, J. S., Topi, H., Feinstein, D. L. & Longenecker, H. E. (2003). IS 2002 model curriculum and guidelines for undergraduate degree programs in information systems. *Communications of the Association for Information Systems, 11*(1), 1-65. Retrieved from http://aisel.aisnet.org/cais/vol11/iss1/1

Gümüştekin, G. E. (2004). İşletmelerde Yönetim Bilişim Sistemleri. *Yönetim ve Ekonomi, 11*(1), 125-141.

Hwang, B. W., Whinston, A. B. & Savenye, W. (1992). Management Information Systems curricula in the United States and the Republic of China: a comparative study. *ACM SIGCSE Bulletin*, *24*(1), 113-122.

Khosrow-Pour M. (1999). *Managing Information Technology Resources in Organizations in the Next Millenium.* Hershey, United States: Idea Group.

Noll, C. L. & Wilkins, M. (2002). Critical skills of IS professionals: A model for curriculum development. *Journal of Information Technology Education, 1*(3), 143-154.

Özsağır, A. (2016). *Bilgi Ekonomisi.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Piccoli G., Ahmad R., & Ives B. (2001). Web-based virtual learning environments: A research framework and a preliminary assessment of effectiveness in basic IT skills training. *MIS Quarterly, 25*(4), 401-426

Rosenthal, P., Dhariwal, K., & Whitehouse J. (2013). *IS'15 - A model curriculum reflecting the emerging IS profession.* 2013 Proceedings of the information systems educators conference. San Antonio, Texas, USA Retrieved from https://pdfs.semanticscholar.org/3d23/101a5ab8bd2c238177e93ec2826f376446b5.pdf

Topi, H.,Valacich, J. S., Wright, R. T., Kaiser, K. M., Nunamaker, J. F., Sipior, J. C. & de Vreede, G. J. (2010). *IS 2010 Curriculum guidelines for undergraduate degree programs in ınformation systems. Association for computing machinery (ACM). Association for information systems (AIS).* Retrieved from https://www.acm.org/education/curricula/IS%202010%20ACM%20final.pdf

University Management Information Systems Student Survey. (2015). *The Texas Higher Education Coordinating Board (THECB).* Retrieved from http://www.thecb.state.tx.us/index.cfm?objectid=E3492FC2-9ED1-6068-9A687C86CA2507CB

Yarlıkaş, S. (2015). Yönetim bilişim sistemleri disiplininin Türkiye'deki mevcut durumu üzerine bir inceleme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 5*(2), 136-147.